2. Bruk av kunnskap om biologisk mangfold i arealplanlegging

2.1 Kunnskapsbehov

2.2 Bruk av kunnskap i plan- og byggesaker
2.2.1 Kommuneplan

2.3 Oppfølging gjennom egne planer for naturområder og - verdier
2.3.1 Handlingsplan for biologisk mangfold
2.3.2 Planer for grønnstruktur, marka og kulturlandskapet – «Grønn plan»

2.4 Oppdatering

2.5 Planeksempler
2.5.1 Planlegging/utbygging/vern etter plan- og bygningsloven
2.5.2 Tiltak etter særlover og forvaltningstiltak

2.1. Kunnskapsbehov

Kunnskap om biologisk mangfold er en viktig faglig forutsetning for at kommunene, fylkene og staten skal ivareta naturmiljøet i planlegging og sin daglige virksomhet. Kunnskapen vil særlig kunne brukes som underlag for planlegging og forvaltning av arealer og naturbaserte ressurser. Bedre kunnskap om naturmiljøet vil gjøre det lettere for kommuner og andre sektorer å finne fram til helhetlige og miljøvennlige løsninger for arealbruk, utbygging og ressursforvaltning og bidra til en større forutsigbarhet for bl.a. næringsliv, utbyggingsinteresser og innbyggere når det gjelder:

- Arealplanlegging etter plan- og bygningsloven
- Annen planlegging innen kommunal virksomhet (planer for tekniske anlegg, utbyggingsanalyser, fortettingsstrategier etc.)
- Planlegging og forvaltning etter landbrukets sektorlover
- Planlegging og forvaltning etter annet sektor lovverk

Kartleggingsmaterialet vil også være av stor interesse for:

- Undervisning i skoler og barnehager
- Kunnskapsgrunnlag for driftsplaner for skog
- Lag og foreninger når årlige aktivitetsplaner legges (eks. o-løp)
- Markedsføring for reiseliv for kommunen eller regionen

I tillegg vil god kunnskap om biologisk mangfold være nødvendig som grunnlag for særlige planer for å ivareta naturmiljøet, som f.eks. handlingsplaner for biologisk mangfold, vassdragsplaner og planer for grønnstrukturen, jordbrukets kulturlandskap og markaområder i og ved byer og tettsteder.

Poenget med dette kapitlet er å vise ulike typer bruk av kunnskap om biologisk mangfold. Bruken og nytten av kunnskapen er viktig å ha klart for seg når en skal foreta prioriteringer av videre kunnskapsinnhenting og oppdatering av data om biologisk mangfold og for arbeidet med å gjøre kunnskapen kjent og tilgjengelig.

2.2. Bruk av kunnskap i plan- og byggesaker

Kunnskap om naturmiljøet er viktig som underlag i arbeidet med kommuneplanens arealdel, delplaner for enkeltområder, planer for utbyggingstiltak og også for mange byggesaker og andre politiske og administrative enkeltvedtak. God kunnskap er nødvendig i arbeidet med konsekvensutredninger for tiltak eller planer der det kan forventes store virkninger på naturmiljøet eller der særlige hensyn må iverksettes for å ivareta naturmiljøet.

Den mest langsiktige måten å ta vare på naturmiljøet er gjennom vern etter naturvernloven eller andre naturforvaltningslover, eller ved at naturmiljøet ivaretas i planer som vedtas politisk og/eller har gjennomslagskraft i praksis. Dette gjelder planer etter lovverk som er nevnt innledningsvis i kapitlet.

En bør systematisk bruke kunnskapen i planlegging for arealbruk, utbygginger og virksomheter.

2.2.1 Kommuneplan

Det er en forutsetning at kunnskap om biologisk mangfold nyttiggjøres på ulike måter i arbeidet

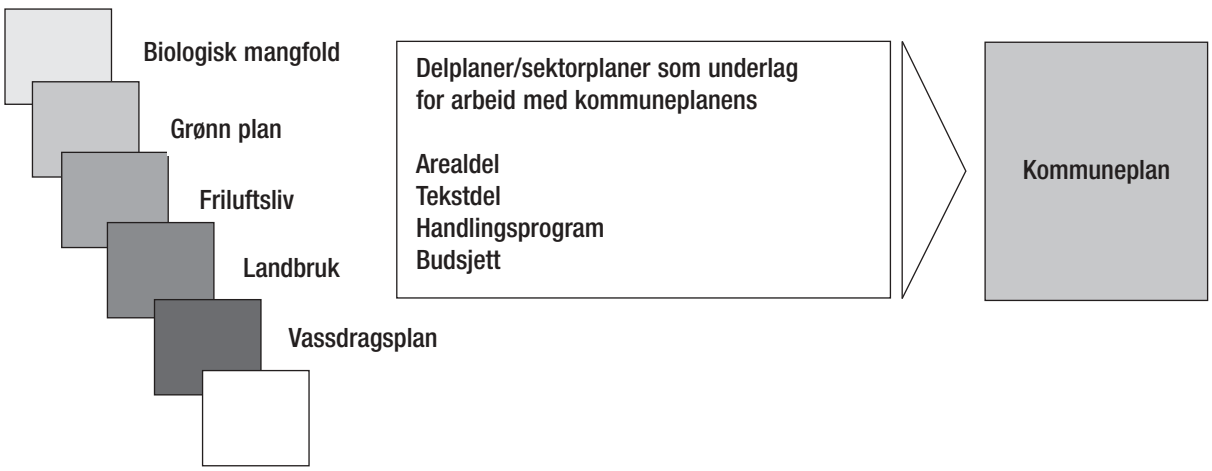
med kommuneplanen. Forvaltning av biologisk mangfold bør utgjøre et tema i kommuneplanen, evt. kan det samordnes med et tema som friluftsliv. Både en handlingsplan for biologisk mangfold og planer for grønnstruktur mm., som er gjennomgått senere i dette kapitlet, kan danne grunnlag for kommuneplanens behandling av temaet.

Kommuneplanens arealdel fastlegger arealbruken i kommunen og er juridisk bindende. Kunnskapen om biologisk mangfold bør både danne grunnlag for hvilke områder som spesielt må avsettes og hvilke bestemmelser som må fastlegges for å ivareta ulike naturmiljøverdier. Kunnskapen må også nyttes som grunnlag for bestemmelser for å tilpasse arealbruken for ulike utbyggingsformål, slik at en ivaretar hensyn ved utbygging eller områdeforvaltning. Det kan f.eks. gjelde generelt for områder langs vassdrag eller spesielt for bestemte enkeltforekomster.

Gjennom plan- og bygningsloven har kommunen i tillegg til juridisk å fastlegge framtidig arealbruk i kommuneplanens arealdel, muligheter til å avsette viktige områder for friluftsliv eller biologisk mangfold til «grønne» reguleringsformål. Det vises til Miljøverndepartementets veiledere på kommuneplan, reguleringsplan og bebyggelsesplaner: «Kommuneplanens arealdel», T 1382 og «Reguleringsplan Bebyggelsesplan», T 1381.

Det er også viktig at kunnskapen om biologisk mangfold følges opp i kommuneplanens langsiktige del med beskrivelse og mål og strategier for naturmiljøverdiene og i handlingsprogrammer og budsjetter for oppfølging. Det bør i kommuneplanen kortfattet fastlegges generelle mål for biologisk mangfold, mål for særlig viktige områdetyper og enkeltområder og settes opp viktige konkrete tiltak og forvaltningsprinsipper. Hva som er viktig å ivareta og hvordan en velger å gjøre dette, avhenger av lokale forhold og måten kommunen velger å bygge opp sin kommuneplan og følge opp denne gjennom handlingsplaner og budsjetter.

Når kommuneplanen er vedtatt, er det en forutsetning at den skal følges opp av etatene i kommunen. For forvaltningen av biologisk mangfold vil de ulike sektorene, og tilhørende politiske utvalg, ha ulikt ansvar. F.eks. forutsettes det at landbrukssektoren innarbeider viktige områder for biologisk mangfold i driftsplaner i skogbruket og i landbruksplanene for jordbrukets kulturlandskap og i forbindelse med «Kjerneområder landbruk». I tillegg skal den legge til grunn sektorens egne miljøregistreringer. Undervisningsetaten vil kunne ha interesse i å bruke resultatene i sin virksomhet knyttet til natur- og miljøfag i skolene. Planetaten bør bidra til å sikre de viktigste naturområdene ved egne arealformål og ivareta hensyn f.eks. ved avgrensing av utbyggingsområder, trasévalg for veger osv. i arbeidet med arealplaner.

Figur 2.1. *Prinsippskisse som viser innarbeidelse av kunnskap om biologisk mangfold i kommuneplanen.*

Helseetaten bør være opptatt av at befolkningen har god tilgang på bolignære naturområder fordi forskning viser at dette har betydning for barn og voksnes helse.

Mye av det biologiske mangfoldet forvaltes av lovverk og tilskuddsordninger som kommunene ikke har ansvaret for selv, selv om kommunene i seinere år har fått delegert mer ansvar i slike sammenhenger. Det er viktig at kommunen i arbeidet med å videreutvikle kunnskapen om og ivareta naturmiljøet har kontakt med de etater og sektorer som har stor betydning for forvaltningen av naturområder og naturverdier. De må også gjøre disse kjent med det ansvaret sektorene har for å ta vare på biologisk mangfold.

2.3. Oppfølging gjennom egne planer for naturområder og -verdier

Det bør i mange kommuner være aktuelt å utarbeide egne planer for forvaltning av naturområder og naturverdier. Det kan gjøres som kommunedelplan eller temaplan spesielt for biologisk mangfold der det legges inn forutsetninger for arealbruk og spesielle tiltak, prinsipper og rammer som er viktige for ivaretakelse og forbedring av naturmiljøet. Eller det kan utarbeides kommunedel- eller temaplaner for grønnstruktur, kulturlandskap og markaområder i og ved byer og tettsteder for å ivareta flere miljøforhold som naturmiljø, friluftsliv og landskap.

2.3.1 Handlingsplan for biologisk mangfold

En egen kommunal handlingsplan for biologisk mangfold vil være særlig aktuelt der det er særlig store naturverdier eller der det er omfattende bruk av og et stort press på verdier og områder. Det vil ofte gjelde i og ved byer og tettsteder. I arbeidet med særlige planer for biologisk mangfold bør en også ivareta andre miljøtemaer. Det kan f.eks. gjelde aktuelle forurensningstemaer, friluftsliv og landskap.

Gjennom en slik plan bør det gjøres vedtak om:

- konkrete tiltak som skal gjennomføres for å bedre eller sikre naturmiljøet,
- videre tiltaksplanlegging som skal gjennomføres for bestemte områder eller naturmiljøforhold,
- arealer som skal avsettes som naturområder gjennom vern eller bindende arealplan etter PBL
- viktige sammenhenger som skal ivaretas gjennom ulik virkemidler, områder som bør forvaltes spesielt, differensierte forvaltningsprinsipper for særlig avsatte områder og sammenhenger og generelt for arealene i kommunen eller de områder som planen gjelder for,
- tiltak som skal iverksettes og forhold som skal ivaretas knyttet til aktuelle utbyggings- eller arealbrukstiltak og
- ansvar for gjennomføring og oppfølging.

Planen bør trekke opp retningslinjer for videreføring av kartleggingen av biologisk mangfold og bruk og tilgjengelighet til kunnskap.

Det anbefales at handlingsplanen fremmes og vedtas som kommunedelplan. Den kan også ha status som temaplan. Uansett er det viktig at planens forutsetninger når det gjelder arealbruk, tiltak, forvaltning, ansvar og gjennomføring blir fulgt opp i kommuneplan, evt. gjennom reguleringsplaner og sektorplaner og gjennom ulike sektorer og instansers virksomhetsplanlegging og forvaltningsrutiner.

En enklere variant av handlingsprogram for biologisk mangfold som temaplan kan inneholde kun beskrivelse av mål, tiltak og ansvarlig.

Det bør legges vekt på at tiltakene som fastlegges i en handlingsplan for biologisk mangfold skal være konkrete og at resultatene er målbare.

Tiltakene i en handlingsplan kan variere fra enkle, men godt kjente tiltak som å lage hull for flaggermus i kirketårnet i Spydeberg, til fortsatt drift og skjøtsel av slåttenger i flere kommuner, og til tyngre tiltak i andre kommuner som å tilbakeføre meandrerende elver til naturlig tilstand. Stor variasjon i tiltakene er utvilsomt en fordel. Enkle og billige tiltak som kan gjennomføres raskt, vil gi en god start, og det kan straks vises til resultater når diskusjonen om tyngre tiltak skal gjennomføres.

«Fyrtårnstiltak» kan være tiltak som har stor markedsføringsverdi, virker motiverende for mange og som gjerne er lite kontroversielle. Et slikt tiltak var f.eks. restaurering av en husmannsplass i Stange kommune. En målsetting om å videreføre kartleggingen og å øke kommunens kunnskap kontinuerlig er viktig for å redusere faren for at registreringer og planer dør sakte i en skuff. Meløy kommune setter av kr 30 000,- årlig til naturfaglige undersøkelser for å opprettholde kvaliteten på registreringen og interessen for fagområdet.

2.3.2 Planer for grønnstruktur, marka og kulturlandskapet - «Grønn plan»

I mange byer og tettsteder er det behov for særlige planer for grønnstrukturen i byggesonen, jordbrukets kulturlandskap og/eller markaområder for å sikre gode forhold og målrettet tilrettelegging for friluftsliv og andre uteaktiviteter og for å avklare brukerforhold i den forbindelse. Planer kan utvikles for en eller flere av de tre temaene hver for seg eller i ulike kombinasjoner, alt etter geografiske forutsetninger, hvor utfordringene ligger og hva en vil prioritere i kommunen. Uansett bør natur- og kulturlandskapsområdene tas vare på og forvaltes som en helhetlig grønn ramme for by- og tettstedsområdene.

Sikring av naturmiljøet vil være en viktig del av formålet også i denne planlegginga. Tilgangen på godt bevarte natur- og kulturlandskapsområder er en grunnverdi og forutsetning for friluftslivet. Enkeltområder som verdsettes spesielt, muligheten for å se dyr, finne planter, oppleve skiftninger i naturen osv. utgjør i tillegg helt sentrale opplevelsesverdier for friluftslivet.

Kunnskap om naturmiljøet vil være viktig når naturen som forutsetning og opplevelsesverdi for friluftslivet skal ivaretas og ved planlegging av tilrettelegging for friluftsliv og aktiviteter når en skal unngå uheldig påvirkning av naturmiljøet fra friluftslivet.

DN har utviklet egne veiledere for arbeidet med planer for grønnstrukturen i og marka ved byer og tettsteder, jf. DN-håndbøker:

- DN-håndbok 6-1994 Planlegging av grønnstruktur i byer og tettsteder,
- DN-håndbok 23-2003 Grønn by. Arealplanlegging og grønnstruktur
- DN-håndbok 24-2003 Marka. Planlegging av by- og tettstedsnære naturområder.

Planer for grønnstruktur, kulturlandskap og marka bør fremmes som kommunedelplaner. Planene bør både bestå av en arealdel, som er juridisk bindende, angi mål og rammer for forvaltning av områder og verdier generelt og differensiert i ulike delområder eller soner og en del som sier noe om hvilke type tiltak det er aktuelt å gjennomføre konkrete steder eller i prioriterte områder (en handlingsdel).

Eksempel på tiltak i handlingsdelen av planer for grønnstruktur, marka og kulturlandskapet, er skjøtsel av et område hvor dette er en forutsetning for det biologiske mangfoldet. Et annet tiltak kan være tilrettelegging for friluftsliv. De aller fleste tiltak i en handlingsplan for biologisk mangfold vil også kunne være aktuelle i handlingsdelen av f.eks. en plan for markaområdene og bør bl.a. si noe om type tiltak, ansvarlig for gjennomføring og oppfølging, kostnader og finansiering.

2.4. Oppdatering

En kartlegging og sammenstilling av data om kommunens biologiske mangfold vil ha en verdi i seg selv. Men fordi det biologiske mangfoldet ikke er konstant, men er i stadig endring i ulik grad, vil man kontinuerlig ha behov for oppdatering. Dette skyldes også at kunnskapen om dette fagområdet hele tiden øker, og at de endringene vi løpende påfører landskapet også endrer økologien og mangfoldets vilkår.

Parallelt med dette vil også kommunens og sektorenes behov for kunnskap om biologisk mangfold endre seg. Sannsynligvis vil kommunen ha stadig nye behov for kunnskap etter hvert som kommuneplan eller spesielle kommunedel- eller temaplaner som f.eks. grønnstrukturplanen skal videreføres. Likeså bør kommunen være interessert i å vurdere hvor mange tiltak for biologisk mangfold som er gjennomført og hvorvidt man har lykkes i å følge opp de planer som ble lagt.

Derfor hører en evaluering og revisjon med til prosessen. Når en har erfaringer fra bruken av naturdata i planleggingen, og resultatene av dette er prøvd i den daglige forvaltningen av områdene, bør kommunen evaluere resultatene i samråd med de som har deltatt og vært berørt, slik at arbeidet med videreføring og oppdateringen av kunnskapen om biologisk mangfold kan forbedres opp mot stadig nye prosesser.

2.5. Planeksempler

2.5.1 Planlegging/utbygging/vern etter plan- og bygningsloven

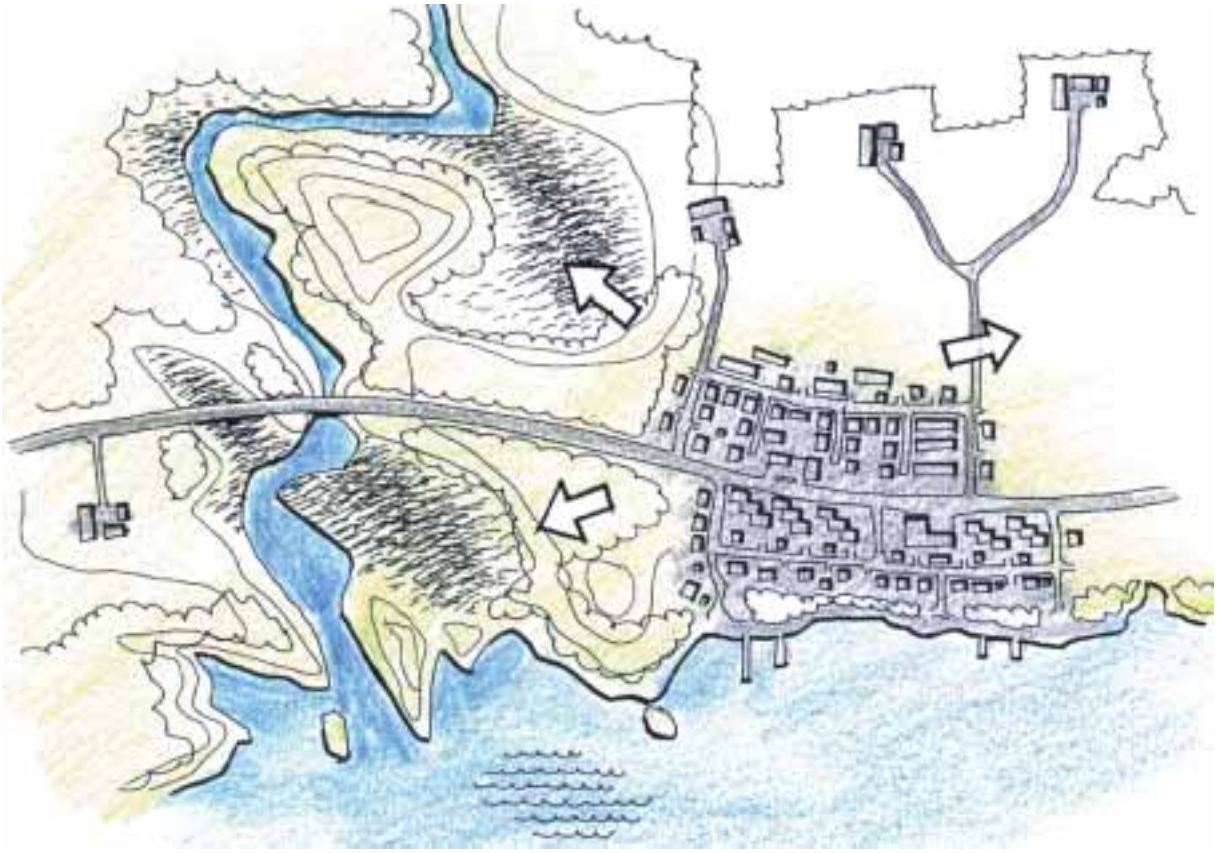

Eksempel 1:
BIOLOGISK MANGFOLD I KOMMUNEPLANEN
Kommuneplan

Plansituasjon:
Kunnskap om biologisk mangfold i kommunen har vist at det er områder som bør gis en annen arealbruk enn gjeldende kommuneplan forutsetter for å sikre særlig deler av strandsonen langs sjøen og noen vassdragsstrekninger bedre. I tillegg er det behov for å diskutere på nytt status for valg av utviklingsretninger for boligutbygging og aktuelle lokaliseringer av utbygging og infrastruktur i lys av ny kunnskap om naturforhold. Rulleringen av kommuneplanens arealdel skal i denne periode gjennomføres som en mer omfattende planprosess.

Nytte av naturkartleggingen:
Sammenstillingen av kunnskap fra kartlegging om biologisk mangfold vil bidra til valg av utviklingsretning for arealbruk som bedre sikrer viktige områder for biologisk mangfold. Det gjelder generelt for strandområder langs elv og sjø, men også knyttet til noen bestemte lokaliteter i strandområdene. Kartleggingen av biologisk mangfold har også gitt ny kunnskap om ett område som i kommuneplanen er lagt ut til boligbygging. Utvidet kunnskap er viktig å innhente i tillegg for denne delen av kommuneplandiskusjonen.

I tillegg skal mål om ivaretakelse av biologisk mangfold i kommunens virksomhet innarbeides i kommuneplanens langsiktige planforutsetninger, både når det gjelder generell vektlegging, ivaretakelse av bestemte områder og verdier og hensyn som må tas av ulike sektorer og instanser.

Eksempel 2:
VALG AV UTVIKLINGSRETNING FOR TETTSTEDET
Kommuneplan

Plansituasjon:
Kommunen har behov for å velge utviklingsretning for boligbygging for tettstedet som ledd i kommuneplanprosessen. De ulike alternativene berører ulike interesser som skal belyses og vurderes i plan- og beslutningsprosessen. Mye av boligutbyggingen i kommunesenteret styres gjennom bruk av utbyggingsavtaler mellom kommune og private utbyggere.

Nytte av naturkartleggingen:
Av de aktuelle utviklingsretningene berører en et område langs sjøen med kartlagte sårbare biologisk mangfold-verdier som gjør utbygging konfliktfull. For en annen aktuell retning foreligger det tilsvarende kartlagte verdier som tilsier at bestemte hensyn må tas og vilkår settes i kommuneplanbestemmelser.

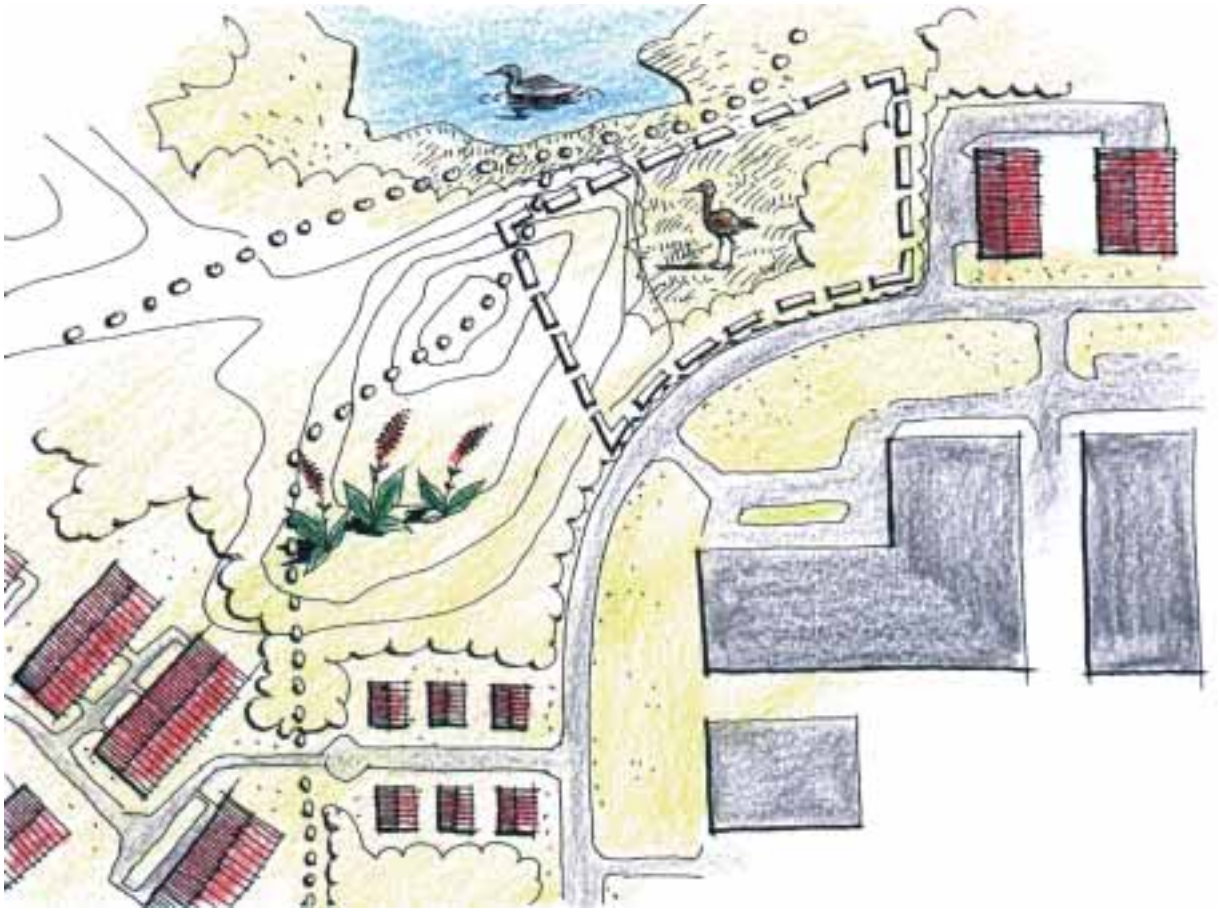
Kunnskapen om biologisk mangfold vil bidra til valg av utviklingsretning som ikke ødelegger naturverdier og vil danne grunnlag for vilkår i forbindelse med erverv og utbyggingsavtaler. Bestemte naturforhold forutsettes ivaretatt gjennom avgrensing og utforming av utbygging.

Eksempel 3:
VALG AV TRASÉ FOR OMLEGGING AV RIKSVEG
Kommunedelplan og konsekvens-utredning (KU)

Plansituasjon:
I mange år har en lokal initiativgruppe og etter hvert kommunen arbeidet for utbygging av ny veg forbi tettstedet etter en bestemt linje. Statens vegvesen i samarbeid med kommunen arbeider på oversiktsplannivå med å klargjøre og sortere flere traséalternativer for omlegging av riksveg og finne fram til en god beliggenhet og utforming.

Nytte av naturkartleggingen:
Sammen med andre forhold som jordvern, topografiske forhold, grunnforhold, ressurser når det gjelder mineralutvinning, områdenes betydning for friluftsliv, kulturmiljøregistreringer osv. skal det tas hensyn til kunnskap om naturmiljøet. To alternativer, bl.a. det som har vært ansett å være den aktuelle linje for omleggingen, er vegvesenet og kommunen på dette kunnskapsgrunnlaget enig i må sorteres bort pga. åpenbart for stor konflikt med registrerte biologisk mangfoldverdier. Et annet traséalternativ vil påvirke et våtmarksområde ved nærføring, men kan justeres. Eksisterende kunnskap blir for noen temaer supplert gjennom konsekvensutrednings-prosessen. Denne kunnskapen blir lagt til grunn for grovvurdering av konsekvenser for alternativene og for hva utbygger må utrede i tillegg for de ulike alternativene i den senere detaljplanprosessen.

Eksempel 4:
LOKALISERING AV NÆRINGSVIRKSOMHET
Kommunedelplan / lokalisering

Plansituasjon:
En elektronikk-/databedrift eier et areal der de ønsker å bygge nye produksjonslokaler. Området ligger inntil et etablert industriområde, men er i kommuneplan avsatt til landbruks-, natur- og friluftsområde (LNF). Kommunens plan for utvikling av næringsområder har vurdert området aktuelt for næringsutbygging. En kommunedelplanprosess med konsekvensutredning skal danne grunnlag for om dette arealet skal utvikles til næringsområde.

Nytte av naturkartleggingen:
Kunnskapen om naturmiljøet sammen med kunnskap om andre miljøtemaer viser at området har store og sårbare naturverdier, er en viktig del av et turområde og ligger landskapsmessig utsatt til. Oversiktskunnskapen tyder på at bare helt begrensete deler av området kan være aktuelt å utvikle til byggeområde. Ytterligere kartlegging er nødvendig dersom utbygger og/eller kommune likevel ønsker å gå videre med utbyggingsplanene.

Eksempel 5:
AVGRENSING OG UTFORMING AV HAVNEUTBYGGING
Kommunedelplan / reguleringsplan og konsekvensutredning (KU)

Plansituasjon:
Det skal utvikles planer for videre utbygging av en havn for å dekke behovet knyttet til utvidet industriproduksjon og målet om å få mer transport fra veg over på sjøtransport. Lokaliseringens muligheter og potensial er klarlagt gjennom overordnet areal- og transportplaner. Men adkomst fra sjø- og landside, utbyggingsretning, tilpasning og detaljert utforming gjenstår å avklare. Å ivareta spesielle naturverdier både i strandområdene og langs seilingsleder er en del av planutfordringen.

Nytte av naturkartleggingen:
Det er gjennom den kommunale kartleggingen systematisert noe kunnskap om naturverdier som må ivaretas ved planlegging av havna. For landområdene er kunnskapen ganske utfyllende, noe mer begrenset for sjøområdene. Kunnskapen klargjør at det vil være akseptabelt å videreutvikle havna, men at spesielle hensyn må ivaretas ved den detaljerte utforming av selve havna med kjøreadkomster og seilingsleder. Særlig kunnskapen om sjøområdene må suppleres gjennom en konsekvensutredning. Utformingen i forhold til naturverdiene i sjøen vil skje på dette utvidete kunnskapsgrunnlaget.

Eksempel 6:
VERN ETTER PLAN- OG BYGNINGSLOVEN AV NATUROMRÅDE
Reguleringsplan

Plansituasjon:
Sammenstillingen av naturkunnskap har tydeliggjort at strand- og våtmarksarealer ved elveutløpet har langt større betydning både som leveområde og rasteområde for enkelte fuglearter enn det en tidligere har visst om. Dette området, sammen med et mindre tilgrensende sumpskogområde har også store botaniske verdier. Området er ikke aktuelt for vern innenfor de statlige verneplaner for våtmark med de prioriteringer som der gjøres. Befolkningen som bor nær ved har lenge arbeidet for at områdene må gis spesiell beskyttelse. Det arbeides for kommunal sikring av naturverdiene gjennom regulering etter plan- og bygningsloven til spesialområde naturvernområde. Supplerende kartlegging må til for å fastlegge områdegrenser, bestemmelser og forvaltning som ledd i regulerings-/ verneplanleggingen.

Nytte av naturkartleggingen:
Kartleggingen av biologisk mangfold har vært viktig for å bygge opp forståelsen for naturverdiene og begrunne kommunal sikring gjennom regulering. Både skolen og et lokalt utvalg under Naturvernforbundet har vært med i kartleggingen av naturtyper.

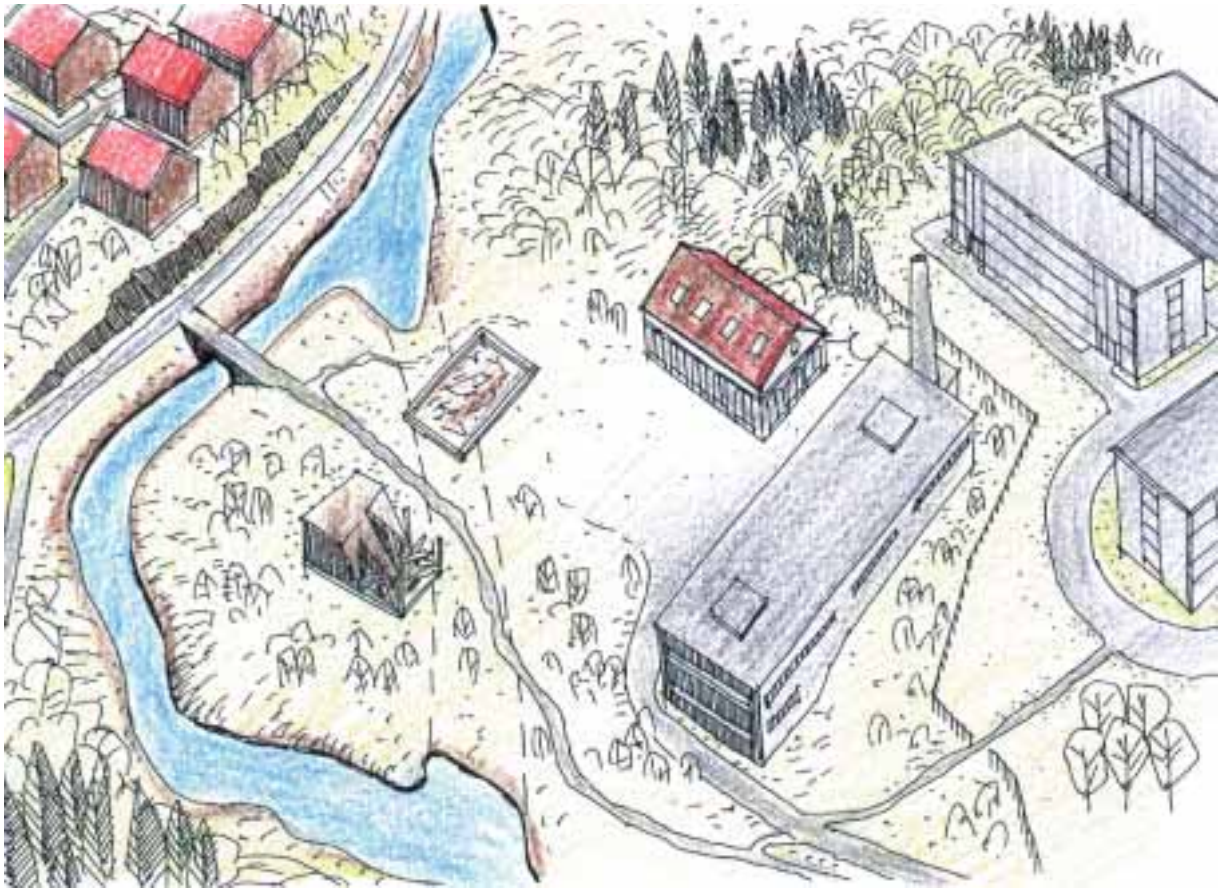

Eksempel 7:
AVGRENSING AV NY BOLIGUT-BYGGING MOT NATUROMRÅDE
Reguleringsplan

Plansituasjon:
En skal finne fram til en detaljert avgrensing mellom utbygging og et større skog- / marka-område for et nytt boligområde som er fastlagt i kommuneplan. Den nærmere avgrensing mot markaarealene er forutsatt skal gjøres ved reguleringsplan. Ved siden av maksimal høyde for drikkevannsforsyning, landskapsestetiske forhold, hensyn til friluftsliv, bl.a. sammenkopling av stier og løyper i marka med grønnstrukturen gjennom boligområdet, og bruksforhold knyttet til skogbruk, er tilpasning til det biologiske mangfold en planutfordring.

Samordnet med reguleringsplanarbeidet skal det utvikles en ny driftsplan etter skogbrukslovgivningen for drift og vern av trevegetasjonen i grenseområdene.

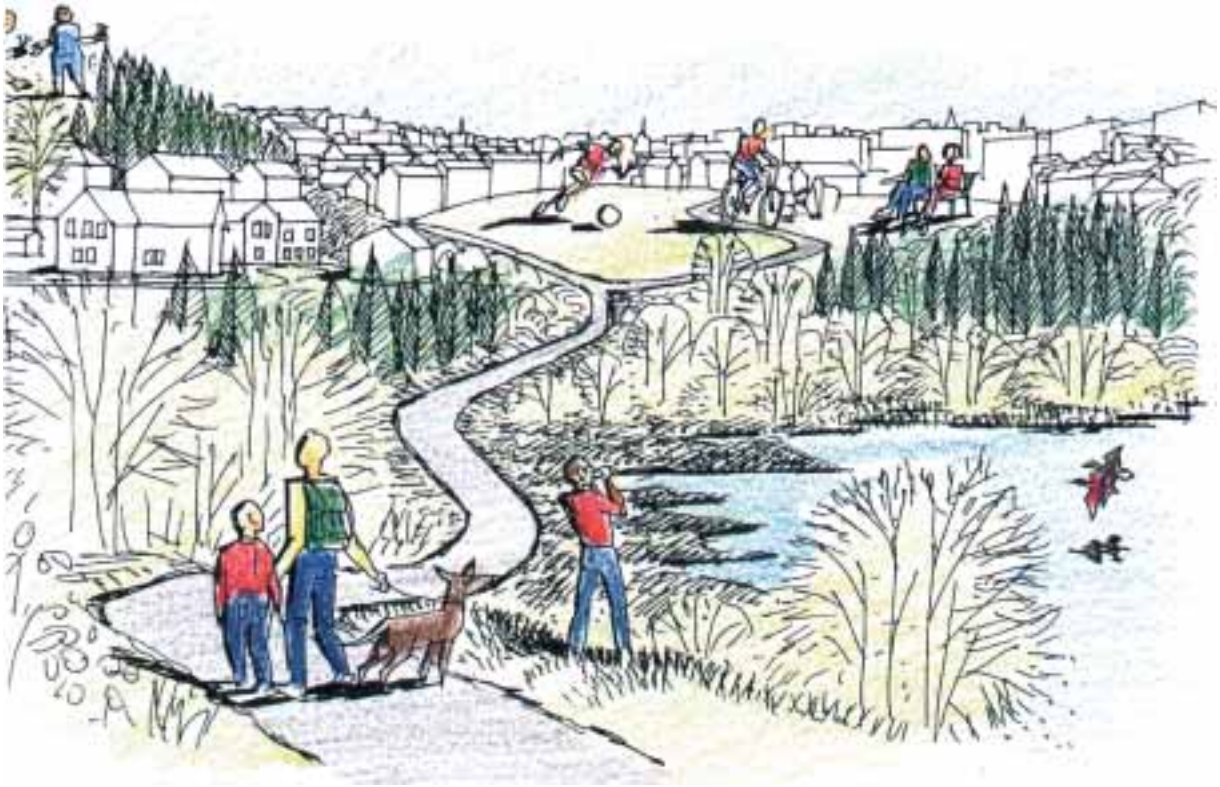
Nytte av naturkartleggingen:
En skal finne fram til en avgrensing mellom bebygd område og natur som ivaretar områder og sammenhenger i naturen. Systematiseringen av kunnskap gjennom den kommunale kartleggingen har vært lagt til grunn for å ivareta naturverdier ved kommuneplanleggingen. Det foreligger kunnskap om bestemte lokaliteter som ikke må berøres og som bør skjermes i forhold til økt ferdsel. Denne kunnskapen danner utgangspunkt når avgrensingsproblemet er vektlagt. Noen mindre undersøkelser må gjøres som supplement som grunnlag for reguleringsplanarbeidet. Både avgrensingen mellom bebygd og natur, ivaretakelsen av grønnstrukturen i bebyggelsen, hvordan en plasserer og tilrettelegger turstier og løyper og hvordan det drives hogst er viktig for naturmiljøet .

Eksempel 8:
GJENETABLERING AV NATUR-TILSTAND VED GAMMELT INDUSTRIOMRÅDE
Byggeplan / tiltak

Plansituasjon:
En større industribedrift er nedlagt, og eieren arbeider med planer om ny bruk av det store området der gamle bygninger og anlegg står igjen. Virksomheten var i utgangspunktet avhengig av vann og kraft fra elva. Eier ønsker å få etablert ny virksomhet og boliger her. Kommunens miljøvernetat har samtidig påpekt behov for å få gjenetablert naturverdier i en sone langs elva. Kommuneplanen forutsetter at det skal etableres gang- og turveg langs elva. Utvalgte deler av det gamle anlegget forutsettes bevart på kulturhistorisk grunnlag.

Nytte av naturkartleggingen:
Virksomheten som lå her er gammel og har utviklet seg gradvis over lang tid. Stadige utvidelser er gjennomført og utfyllinger har skjedd i elva. Et mindre delområde med den opprinnelige vegetasjon og strandsone er fortsatt relativt intakt. Dette, sammen med deler av industriområdet, som har ligget ubrukt i mange år, er blitt et viktig område for flere fuglearter. Kartleggingen begrunner at det er viktig å holde deler av området uten utbygging og foreta en styrt «tilbakeføring» til natur. Det er bl.a. aktuelt å vurdere om gjenlagt flomløp bør tas opp igjen. Ytterligere innhenting av kunnskap er nødvendig for denne prosessen for å unngå at en ødelegger de funksjoner i naturen som er gjenetablert i løpet av de årene området har fått ligge «brakk».

Eksempel 9:
UTVIKLING AV GRØNN PLAKAT
Grunnlag for kommuneplanlegging og virksomhetsplaner mv.

Plansituasjon:
Kommunestyret har bestemt at kommunen skal utarbeide «grønn plakat» som analysegrunnlag for å få på plass et best mulig faglig utgangspunkt for å sikre grønnstrukturen og de nærmeste mark- og sjøområder. «Grønn plakat» skal danne grunnlag for en egen kommunedelplan for grønnstrukturen i bydelen, klarlegge behovet for sikring av områder, avklaring og prioritering av opparbeidelsestiltak og for fordeling av vedlikehold og forvaltningsoppgaver til ulike natur-, friluftslivs- og beboerorganisasjoner.

Nytte av naturkartleggingen:
Sammenstillingen som har skjedd i biologisk mangfold-kartleggingen danner, sammen med registrering og analyse av områder for rekreasjon og friluftsliv, grunnlaget for «grønn plakat». Bl.a. har registreringen av særlige verdier i et gammelt kulturmarkområde klargjort at dette området har stor verdi som en del av grønnstrukturen, men at en må finne andre områder for oppdekking av behov for lekeplass og at særlige hensyn må tas ved utvikling av aktuell sammenheng for gang- og turstinettet. I arbeidet med «grønn plakat» er det klargjort behov for mer kunnskap knyttet til et daldrag der fortetting med boligbygging vil være aktuelt og akseptabelt, men der naturverdier må ivaretas og innpassing av en god tilrettelegging med turstier og lekearealer detaljplanlegges.

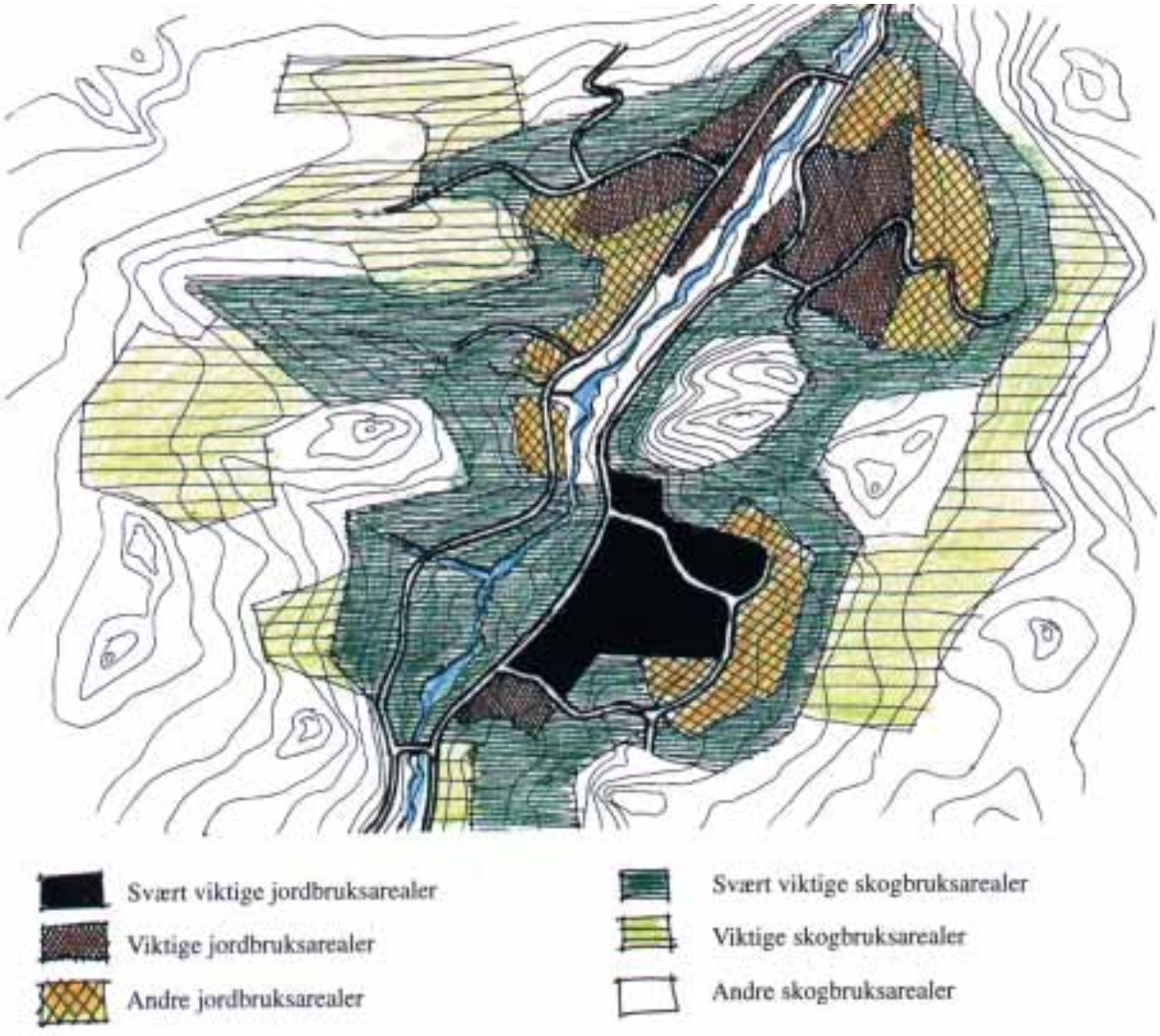
2.5.2 Tiltak etter særlover og forvaltningstiltak

Eksempel 10:
ENDRING AV MANØVRERINGSREGLEMENT FOR VASSKRAFTANLEGG
Beslutninger etter vassdragslovgivninga

Plansituasjon:
Konsesjonen for kraftutbygginga i Storvasselva går ut om noen år, og Elkraft må søke om ny konsesjon (innen 5 år før utløp). Kommunen, grunneiere og organisasjoner kan stille krav i forbindelse med fornyelse av konsesjon. Noe av kommunens behov for å vurdere manøvreringsreglement og vilkår er knyttet til at Elkrafts drift av anlegget har endret seg de siste årene. Kraftverket har ikke lenger som oppgave å forsyne distriktet med kraft, men selger kraft når prisen er høy. Dette har gitt andre konsekvenser for naturen langs elva.

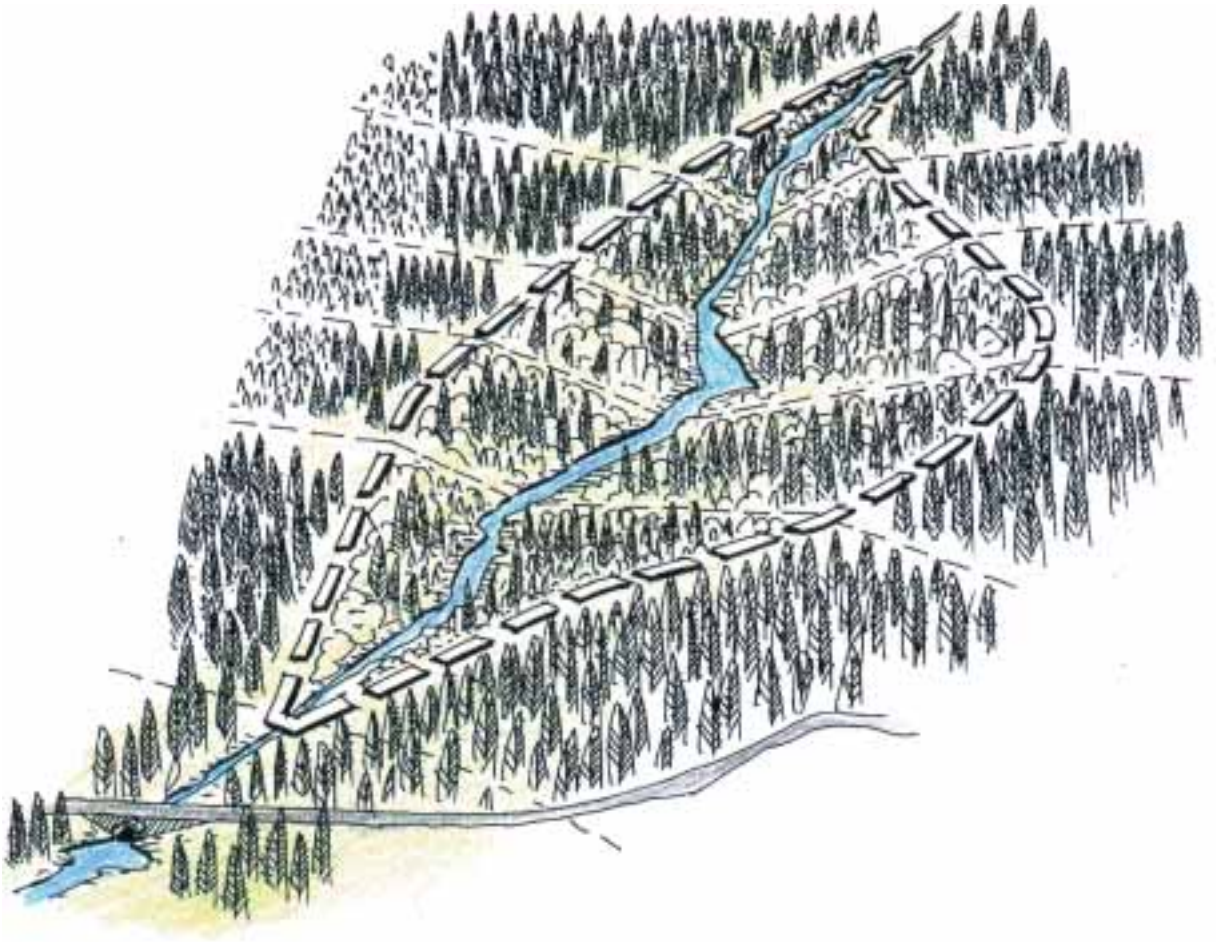
Nytte av naturkartleggingen:
Reguleringen medfører periodevis sterkt redusert vassføring. Tross terskler og krav til minstevassføring er det klarlagt alvorlige reduksjoner i fiskebestander. Et våtmarksområde som ligger inntil et område med tidligere moderate og kortvarige reguleringer av vannstanden i elva er nå utsatt for periodevise tørrlegginger på ulike tider av året. Den kommunale kartleggingen har systematisert kunnskapen om naturforholdene i og langs elva. Dette har gjort at kommunen og andre interesser har et brukbart faglig grunnlag å fremme krav på og vite hvilke supplerende kartlegginger som bør gjøres som grunnlag for ny konsesjon og fastleggelse av nytt manøvreringsreglement og nye vilkår.

Eksempel 11:
UTARBEIDING AV
KOMMUNAL LANDBRUKSPLAN
Sektorplan etter landbrukslovgivningen

Plansituasjon:
Kommunen skal utarbeide en landbruksplan.

Nytte av naturkartleggingen:
I de kommunale oversiktsplanene for landbruket, landbruksplaner, er ett av satsingsområdene landbrukets miljøutfordringer. Biologisk mangfold-kartlegginga, sammen med miljøutfordringer som kulturlandskap og friluftsliv, vil utgjøre et viktig grunnlag for dette planarbeidet. Landbruksplanen vil som regel bestå av en arealdel og en tekstdel. I arealdelen skal landbrukets arealressurser registreres og synliggjøres. Denne registreringen kan være et grunnlag for å foreslå konkrete tiltak i landbruket. Ved å sammenholde kartet over landbrukets arealressurser med biologisk mangfold-kartet, kan potensielle konfliktområder avdekkes. Slik kan man ta hensyn til biologisk mangfold i planleggingen av de konkrete tiltakene som foreslås i landbruksplanen. Det er et mål at biologisk mangfold skal integreres i de temaene som tas opp og i de tiltakene som foreslås i en landbruksplan.

Eksempel 12:
SKOGBRUKSPLAN FOR SKOGEIENDOM
Driftsplan etter skogloven

Plansituasjon:
En skogeier ønsker å ta eiendommen sin mer aktivt i bruk, og er samtidig opptatt av at denne bruken skal skje på en bærekraftig måte. Skogeieren har derfor engasjert skogeierforeningen til å lage en skogbruksplan for eiendommen. Skogeierforeningen skal taksere eiendommen og sammen med skogeier registrere miljøverdier. Ut fra areal-, miljø- og ressursdataene skal skogeierforeningen utarbeide en forvaltningsplan med forslag til tiltak de 10 neste årene.

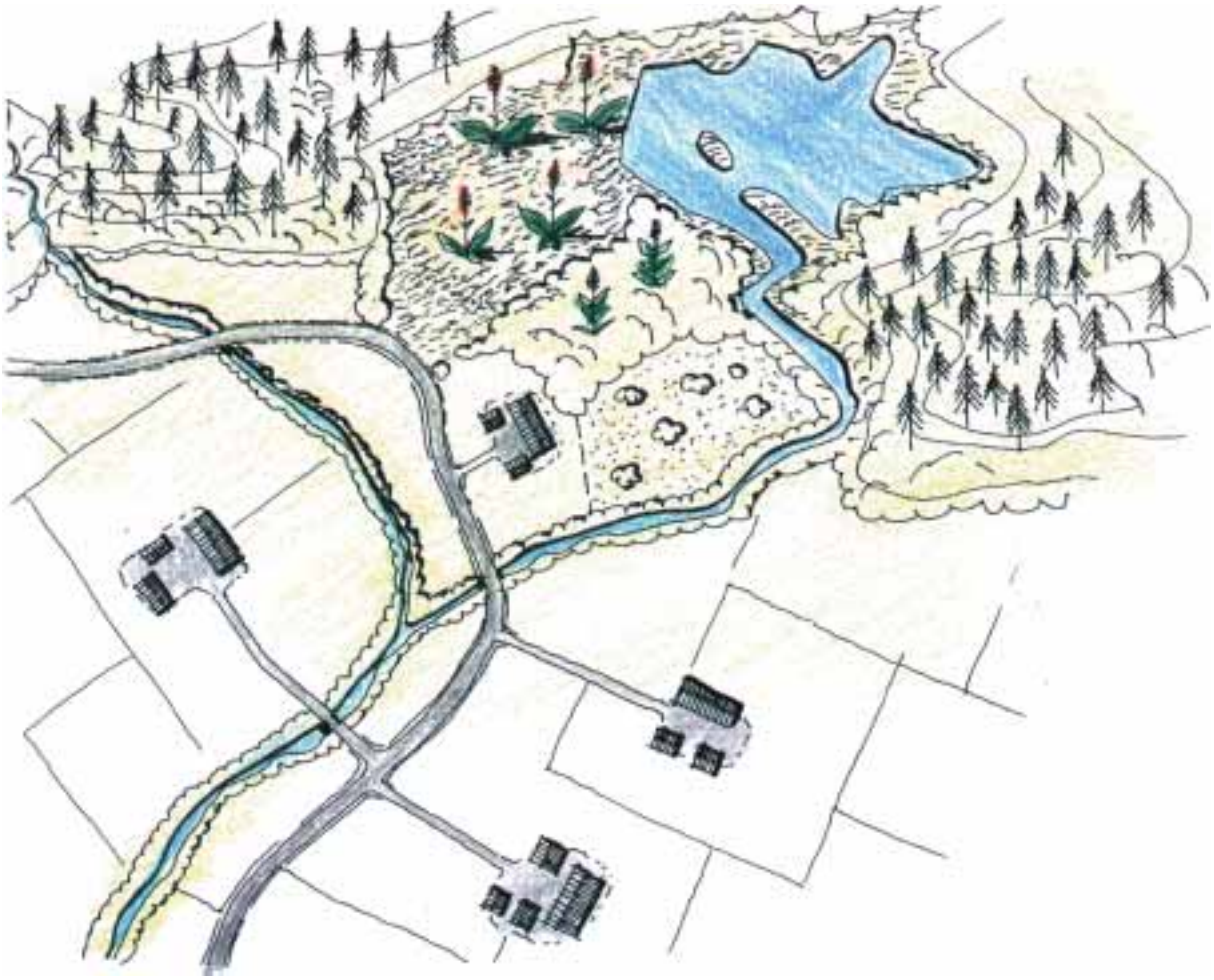
Nytte av naturkartleggingen:
På eiendommen er det gjennomført samordnet kartlegging mellom MiS (Miljøregistreringer i skog) og naturtypekartlegging (se vedlegg 3), som bl.a. gir informasjon om flere områder med stor verdi for biologisk mangfold. Denne kunnskapen er viktig for hvilke skjøtsels- og hogstforslag som skal anbefales. Innenfor en naturtypelokalitet med kystgranskog er det registrert flere MiS-figurer med bl.a. mye død ved og lungeneversamfunn. I en skog er det registrert en nøkkelbiotop i gammel og kontinuitetspreget granskog. Denne skogen strekker seg over flere eiendommer. Kartleggingen bidrar til å reise flere dilemmaer for drifta av skogen og ivaretakelse av naturverdiene som skogbruksplanen bør avklare. Hvilke tilpasninger vil planen anbefale for driften av skogen slik at hensynet til naturverdiene ivaretas? Hvordan skal områdene rundt nøkkelbiotopen skjøttes for å bevare de biologiske verdiene i nøkkelbiotopen? Hvordan skal forvaltningen samordnes over flere eiendommer?

Eksempel 13:
UTBYGGING AV DRIFTS-VEG I SKOGBRUKET
Plan etter skogloven

Plansituasjon:
For å få utnyttet viktige virkesressurser på eiendommen har skogeier behov for å bygge en skogsbilveg i en dal med bratte lier. Skogeier skal i samarbeid med kommunen bruke skogbruksplanen og kommunens oversiktsplan for landbruket til å finne en trasé som gir grunnlag for rasjonell drift for skogeier og bidrar til en god helhetsløsning for flere eiendommer i området.

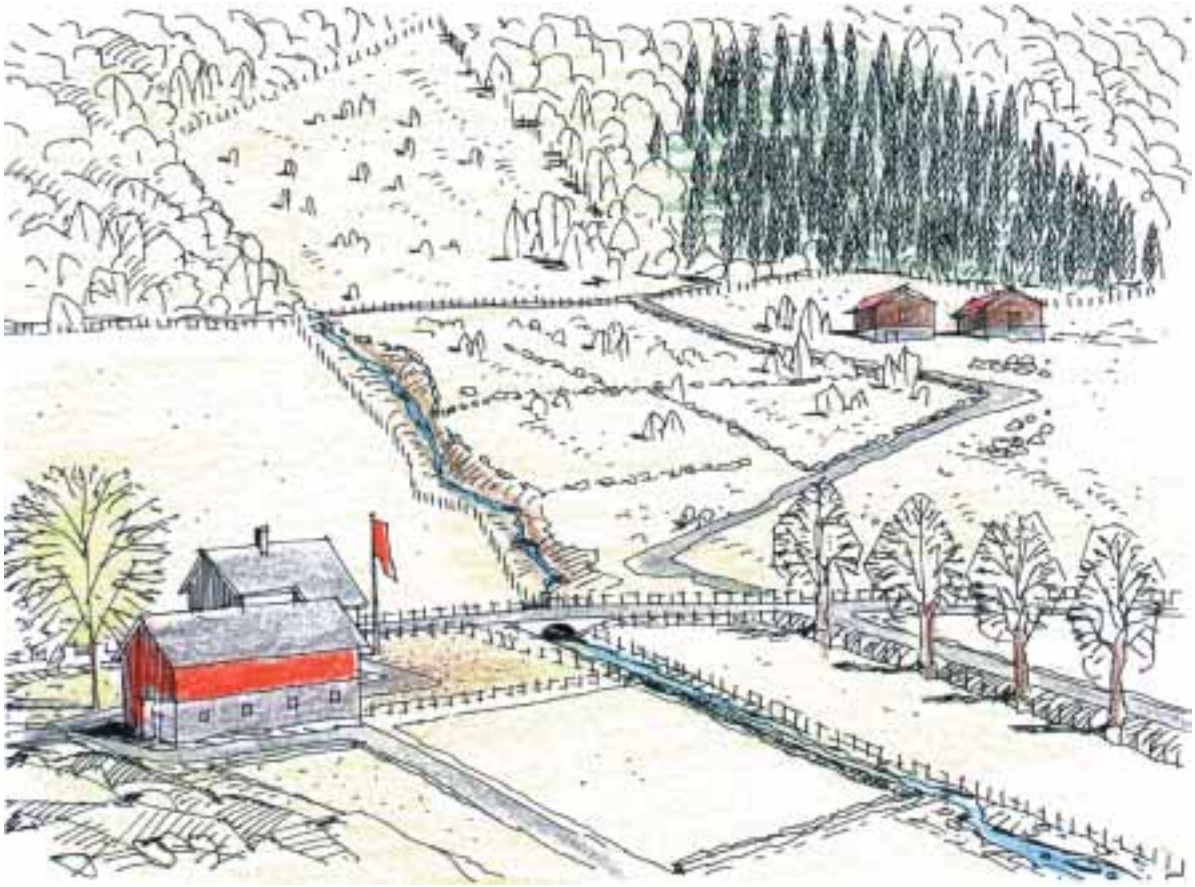
Nytte av naturkartleggingen:
Kommunens oversiktsplan for landbruket viser at dette er et område med kvalitetsmessig bra skog og at en vegutbygging her er prioritert. Av skogbruksplanen for eiendommen går det fram at det er registrert hekkende hønsehauk oppe på kanten av dalsiden. En vegtrasé i bunnen av dalen vil være den billigste og driftsmessig beste løsningen, men kommer i konflikt med viktige verdier i det varig vernete vassdraget og dermed kommunens ansvar for en god forvaltning. En vegtrasé øverst i dalsiden er også økonomisk realiserbar, men vil komme i konflikt med hekkeplassen for den fredede hønsehauken og vil også være en landskapsmessig dårlig løsning. For å løse denne problemstillingen er det aktuelt å utrede andre traséalternativer. Det kan være aktuelt å legge vegen i bunnen av dalen, systematisk unngå nærføring til elva og holde den unna noen særlig verdifulle delområder og ikke føre den så langt inn som opprinnelig planlagt. Tidsbegrensninger på bruken av vegen og hogst vil bidra til å redusere konflikten med hønsehaukreiret.

Eksempel 14:
PLAN FOR NYDYRKING
Plan etter jordloven

Plansituasjon:
Grunneier vil dyrke opp et myrområde og et tilgrensende areal med gjenvokst kulturmark. Til dette formålet er det utarbeidet plan som skal godkjennes av kommunen.

Nytte av naturkartleggingen:
Kartleggingen viser at deler av myrområdet er et svært viktig leveområde for flere plantearter. I randsonen til den gjenvokste kulturmarka er det også et verdifullt planteliv. Til sammen utgjør disse naturområdene svært verdifulle leveområder i kulturlandskapet. For å opprettholde disse er det en forutsetning at den aktive driften gjenopptas, og at det tas spesielle hensyn ved oppdyrking og drift. En oppdyrking av hele myrområdet vil ut fra kartleggingen være svært konfliktfylt. Dette gjør at kommunen ut fra forskrift om nydyrking og dens vektlegging av sjeldne miljøverdier, ikke godkjenner alle deler av denne nydyrkingsplanen. Bare en del av myra nærmest gården kan dyrkes opp. Den gjenvokste kulturmarka har tidligere vært pløyd og kan dyrkes opp på spesielle vilkår. Kantene, som er rester av gammel slåtteeng, bør slås, og ikke pløyes opp eller gjødsles. Det kan søkes om tilskudd til Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) til tiltak for å ivareta biologisk mangfold, dvs. til skjøtsel og slått av kantsonen og myra. Det er kommunen som forvalter denne ordningen (eget søknadsskjema i kommunen med egen søknadsfrist). De regionale miljøprogrammene i jordbruket, som gjelder fra 2005 (fra 2004 i Hordaland og Hedmark, som har vært pilotfylker), omfatter også tilskuddsordninger for å ivareta kulturlandskap og biologisk mangfold. Ordningene i de regionale miljøprogrammene er tilpasset det enkelte fylkes miljøutfordringer og prioriteringer, og kan dekke tilskudd til drift og skjøtsel av myra og kantsonen (se fylkesmennenes nettsider for mer informasjon i din region).

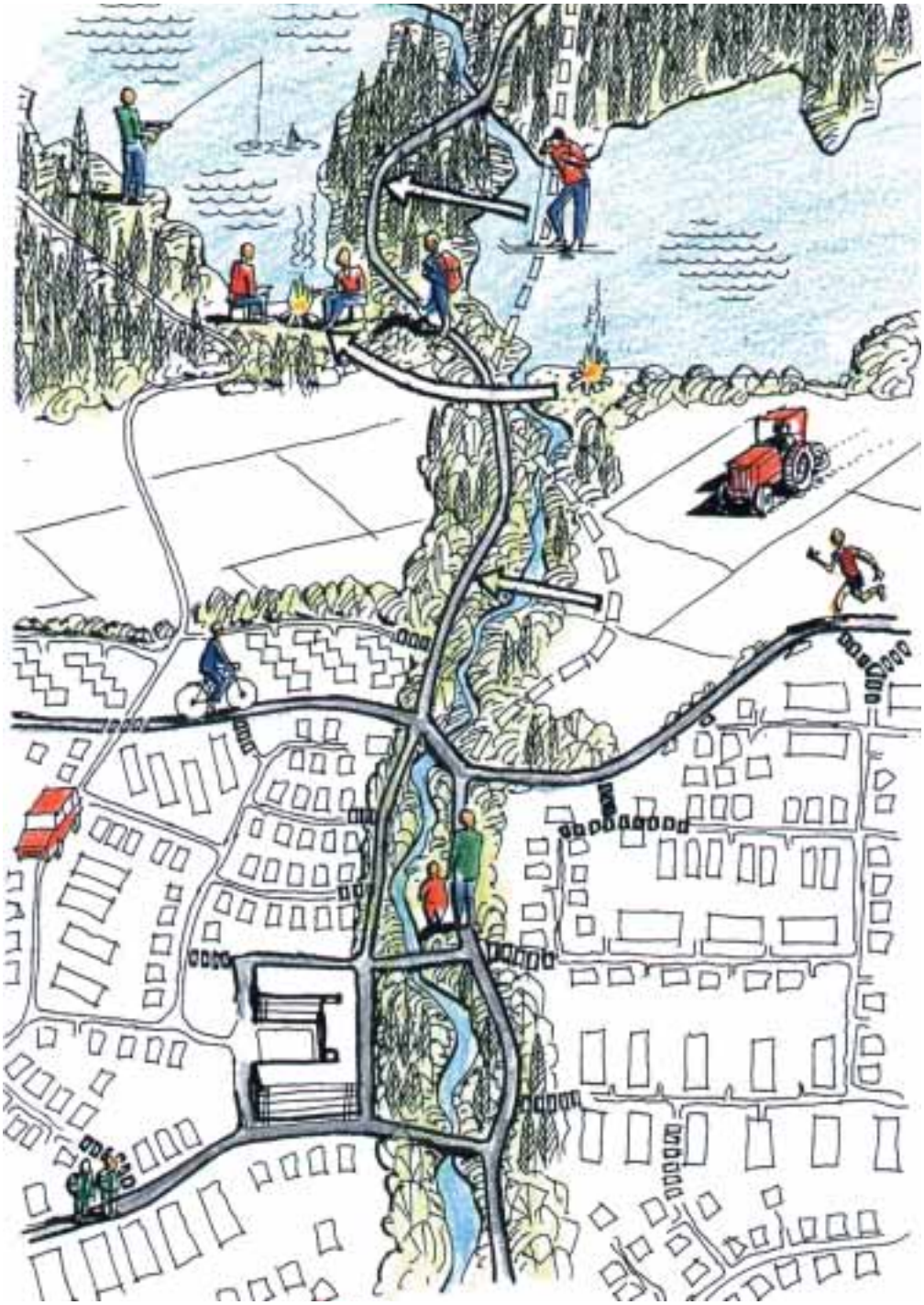

Eksempel 15:
SKJØTSEL AV VERDIFULLT KULTURLANDSKAP
Skjøtselsplan

Plansituasjon:
Grunneier er meget interessert i å ta vare på et kulturlandskap som er ute av drift og i ferd med å gro igjen og vil sette i gang skjøtselstiltak. Det skal utarbeides en skjøtselsplan i samarbeid med myndighetene.

Nytte av naturkartleggingen:
I området, som består av gammel slåttemark og ugjødslet beitemark, har det gjennom kartleggingen av biologisk mangfold blitt registrert interessante og svært viktige lokaliteter for urterik vegetasjon og beitemarkssopp som er i sterk tilbakegang (klassifisert som «sårbar» i rødlista). Dette er nødvendig kunnskap for å kunne utarbeide en god skjøtselsplan og iverksette de riktige skjøtselstiltak. Dokumentasjonen av verdifullt biologisk mangfold på eiendommen, danner også grunnlag for evt. å få tilskudd gjennom de regionale miljøprogrammene (forutsatt at grunneier er berettiget produksjonstilskudd i jordbruket) og for å søke kommunen om SMIL-midler (tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket). SMIL omfatter både tilskudd til planleggings- og tilrettleggingstiltak og tilskudd til konkrete tiltak for å ivareta biologisk mangfold (her stilles det ikke krav om å være berettiget produksjonstilskudd). Om kulturlandskapet utgjør et av de mest verdifulle i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap er det muligheter for tilskudd til skjøtsel fra Direktoratet for naturforvaltning via fylkesmannen (særlig aktuelt når bruket er helt eller delvis ute av drift). Det er ingen søknadsrutiner her.
Som ledd i skjøtselsarbeidet går grunneieren videre med kartlegging av det biologiske mangfoldet og gir viktige bidrag til den kommunale oversikt over biologisk mangfold.

For mer informasjon om regionale miljøprogram og SMIL se Statens landbruksforvaltning, SLFs nettsider på: http://www.slf.dep.no.

Eksempel 16:
PLAN FOR TILRETTELEGGING FOR FRILUFTSLIV
Plan for tiltak som grunnlag for tilrettelegging

Plansituasjon:

Det skal lages en plan for videreutviklingen av tilretteleggingen i et overgangsområde mellom utbyggingsområder med grønnstrukturen og tilgrensende markaarealer og jordbrukslandskapet. Bl.a. skal en viktig stiforbindelse etableres og en skiløype gis en fast trasé. En fast bålplass skal etableres i et samarbeid mellom kommunen, grunneierne og en beboerorganisasjon som skal stå for deler av vedlikeholdet. Målet er å etablere sammenheng i stier og løyper helt ned

i gang- og turvegnettet i grønnstrukturen og gjøre adkomstene til marka lettere fra holdeplass for etablert busslinje til bydelen. Naturhensyn skal ivaretas på en bedre måte. To grunneiere bidrar med å videreutvikle en randsone mellom eiendommene med en gammel gjenvokst kjerreveg til en godt tilpasset sti og løype for å oppnå ryddigere forhold for friluftslivsbruken av området og å unngå uønsket spredning av turferdsel. I tillegg skal tilretteleggingen tilpasses slik at grunneieren kan gjennomføre en drift av skogen som er godt avveid i forhold til naturverdier og friluftsliv.

Nytte av naturkartleggingen:
Kunnskapen som er systematisert og innhentet i forbindelse med den kommunale kartleggingen gir et bedre utgangspunkt for å integrere naturhensyn inn i denne planleggingen. Kunnskapen brukes både til å integrere hensyn til naturmiljøet for de aktuelle nye tiltak, til å gjennomgå eksisterende tilrettelegging i samme område og til å avveie disse hensyn i forhold til driftsforhold i jord- og skogbruket. Supplerende kartlegginger har bl.a. vist at et våtmarksområde, med stiføring helt inntil, er langt viktigere for noen fuglearter enn det som tidligere er antatt. Stiføringen her skulle uansett legges om. Et mye brukt rasteområde ved vatnet like ved er det aktuelt å kompensere for ved å opparbeide et annet område lenger unna. Det nye området er også langt mer slitesterkt i forhold til tråkk og opphold og har bedre kontakt med vatnet. Den korte omleggingen av skiløypa bidrar til at det ikke lenger er konflikt mellom tømmertransport med skogsmaskin og skiløypa og bidrar til en god avgrensing mot de områder nær vatnet der det må drives særlig tilpasset skogsdrift.

Litteratur

Saglie, I-L. & Aarrestad, P. A. 1999. Biologisk mangfold i kommunal arealplanlegging. NINA/NIBR-rapport.

Direktoratet for naturforvaltning 1994. Planlegging av grønnstruktur i byer og tettsteder. DN-håndbok 6-1994. Direktoratet for naturforvaltning 1994. Rettleiar i vassdragsplanlegging, DN-håndbok 8-1994.

Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren 1996. Kulturlandskapet i kommuneplanleggingen - en veileder med eksempler fra norske kommuner.

Direktoratet for naturforvaltning 1997. Naturforvaltning i kommunene - Nettversjon http://www.dirnat.no/wbch3.exe?p=2629

Direktoratet for naturforvaltning 2003. Grønn by. Arealplanlegging og grønnstruktur. DN-håndbok 23-2003 - Nettversjon http://www.dirnat.no/archive/attachments/01/53/DNHnd061.pdf.

Direktoratet for naturforvaltning 2003. Marka. Planlegging av by- og tettstedsnære naturområder. DN-håndbok 24-2003 - Nettversjon http://www.dirnat.no/archive/attachments/01/53/DNhnd062.pdf.

Miljøverndepartementet 1998. Veileder til kommuneplanens arealdel.

Miljøverndepartementet 1998. Veileder til regulering- og bebyggelsesplaner.

Norderhaug, A. (red.), Austad, I., Hauge, L. og Kvamme, M. 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget.